

Lindude rändevaatlused

Lindude ränne on paelunud inimesi aegade hämarusest. See teema huvitas juba Vana-Kreeka filosoofi Aristotelest. Siiski polnud tollased ega ka paljud hilisemad arusaamad sugugi õiged. Näiteks arvati pikka aega, et pääsukesed poevad talveks vee alla või koobastesse, kus nad kobaratena koos talvitavad. Veel 18. sajandi alguses levis kummastav hüpotees, mille kohaselt pidavat rändlinnud talveks kuu peale lendama. Praegu teame lindude rändest loomulikult palju rohkem, seda ränu süstemaatilistele vaatlustele, rõngastamisele ja moodsatele vahenditele, nagu radarid ja GPS-seadmed.

Lindude rände ja aastaegade vaheldumise tulenevate teiste nähtuste uurimist nimetatakse ornitofenoloogiaks. Eestis tegid üksikud asjahuvilised rändevaatlusi juba 19. sajandil. Esimese fenoloogilise vaatlusvõrgu rajas Eesti Looduseuurijate Selts 1922. aastal. Praegu koondab rändevaatluste tulemusi Eesti Ornitoloogiaühing. Peamiselt kogutakse andmeid rändlindude kevadise saabumise ja sügisese lahkumise kohta, kuid ka lindude invasiooni ning muude fenoloogiliste nähtuste kohta (nt kevade arengut iseloomustav eri taimede õitsemisaja algus).

Lindude rändekäitumise uurimine aitab jälgida Maal toimuvaid keskkonnamuutusi. Viimasel ajal kasutatakse näiteks kliimamuutuste uurimisel just pikaajalisi linnurändevaatlusi (vt lk 2). Mida rohkem on vaatlajaid ja kogutud andmeid, seda täpsemad ja teadustööks

Kevadel saabunud valge-toonekurge märkab kindlasti pea iga inimene. Rändlindudega taaskohtumise rõõmust sünnib ka kasu, kui oma esimestest vaatlustest teada anda.

FOTO: RIVAR SOKK / WWW.RIVARSOKK.COM

usaldusväärsemad need on. Seepärast on ornitofenoloogias oluline, et oma vaatlusi edastaks palju inimesi.

Osalemine on väga lihtne. Kindlasti oled kevadel jälginud rändlindude saabumist ja sügisel nende lahkumist. Sul tuleb oma tähelepanekud lihtsalt kirja panna ja neist teada anda. Selleks ei pea tundma kõiki linnuliike. Palju abi on sellestki, kui teatad esimese kuldnoka või valge-toonekurge saabumisest kodu juurde. Lindude jälgimine aitab kindlasti neid aja jooksul paremini tundma õppida, eristama laule ja sarnaseid liike. Ühtlasi saad ka ise teada, millal eri linnuliigid meile saavad ja millal lahkuvad.

Kõige parem on kõik oma vaatlused sisestada elektroonilisse eElurikkuse

andmebaasi aadressil <http://elurikkus.ut.ee> > Vaatlused. Kui see tundub esialgu liiga keeruline või pole võimalik, siis saada oma fenovaatlused aadressil feno@eoy.ee või posti teel Veski 4, 51005 Tartu. Fenovaatlusi kogutakse ka edaspidi paberankeetidel, need saadetakse peagi kõikidele sel viisil fenoprojekti osalenud inimestele. Juhiseid vaatluste tegemiseks leiad ornitoloogiaühingu koduleheküljelt www.eoy.ee > Osale.

Suur tänu kõigile vaatlustulemuste edastajatele ja Raul Eenpuule pikaajalise töö eest fenoprojekti eestvedajana ornitoloogiaühingus.

Ingrid Aus

EOÜ fenovaatluste koordinaator
feno@eoy.ee

Liitu EOÜ uudiskirjaga!

Alates märtsist on kõigil huvilistel võimalik endale tellida Eesti Ornitoloogiaühingu elektroonilist uudiskirja. Selle kaudu saad teada saabuvatest linnuvaatluspäevadest, linnuõppest ja muudest sündmustest ning nende tulemustest, samuti muid uudiseid linnuelust ja EOÜ tegevusest. Uudiskiri ilmub ebaregulaarselt vastavalt vajadusele. Uudiskirjaga saab väga lihtsalt liituda ja ka sellest lahkuda EOÜ kodulehel www.eoy.ee. Ornitoloogiaühingu liikmed lisatakse uudiskirja saajate hulka automaatselt. Lisateave: riho.kinks@eoy.ee, tel 742 2195.

Kuldnokk. FOTO: MALDON OTS

Ööbik jääb ise enamasti märkamatuks ja on ka välimuselt väga tagasihoidlik. Tema laul on aga üks kuulsamaid.

FOTO: KAIKO RUMMEL

enam põhjalikumaid kokkuvõtteid.

Kogu varasem trükis avaldatud Eesti fenoandmestik digitaliseeriti 2009. aastal ning see on teadustöö eesmärgil vabalt kasutatav. Samal aastal avaldati ajakirjas *Ornis Fennica* Eesti andmete põhjal esimene teadusartikkel lindude kevadrände fenoloogiast ning selle seostest mitmesuguste kliimaparameetrite ja rändeteedega. Selle jätkuna ilmus 2011. a ajakirjas *Estonian Journal of Ecology* artikkel ilmatüüpide mõjust lindude kevadisele saabumisele.

Senised uurimistulemused näitavad, et valdav osa kevadisi varasaabuajaid on lähirändurid, kelle kevadine saabumine on selgelt seotud tsüklonaalsete tingimustega, kus ülekaalus on läänetsüklo-nid koos soodsate läänest ja edelast puhuvate taganttuultega. Kaugrändurid eelistavad peamiselt kõrgrõhkkonda, mil valitseb tuulevaikne või nõrga lõunatuulega n-ö ilus ilm. Senised tulemused näitavad ka, et paljude rändlindude saabumisaeg on viimase 50 aasta jooksul seoses kliima soojenemisega tunduvalt varasemaks muutunud.

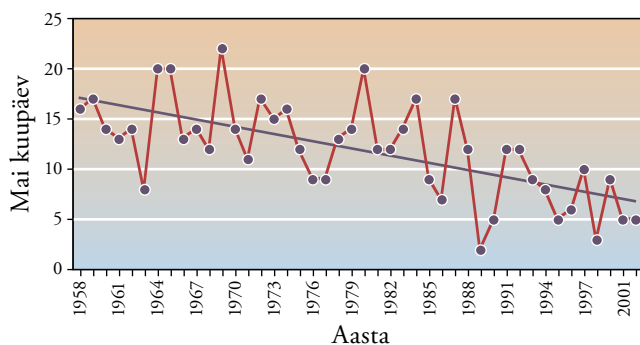
Kliimamuutuste jm uuringutes kasutatakse maailmas üha rohkem just lindude fenoloogia andmeid ning eriti väärtuslikud on pikaajalised katkematud andmerekad. Selle poolest on Eesti maailmas veel esirinnas. Igasuguste andmete analüüsiks ning seoste ja järelduste tegemiseks on väga oluline andmete hulk ja kvaliteet. Seetõttu tuleb suurte lünkade vältimiseks oluliselt suurendada fenoloogiliste vaatluste hulka Eestis ning kogutud vaatlusandmed korrastada ja nüüdisajastada.

Aivar Leito

Rändlinnud näitavad kliimamuutusi

Eestis on ornitofenoloogilisi vaatlusi järjepidevalt tehtud juba ligikaudu sada aastat. Vaatlustulemuste kogumise eesmärgid ja meetodika ei ole aja jooksul oluliselt muutunud, kuid seoses arvutite ja interneti levikuga on tekkinud uued, avaramad võimalused nii andmete kogumiseks kui analüüsimiseks. Pikka aega avaldati fenovaatluste kokkuvõtteid Eesti Looduseuurijate Seltsi sarjas „Abiks loodusevaatlajale”, mida

ilmus kokku 12 numbrit. Suurima panuse Eesti ornitofenoloogiasse, eriti andmete koondamisel, esmaanalüüsil ja avaldamisel, andsid Ilse ja Lemming Rootsmäe. Tänuväärsed tööd on teinud ka Aleksander Lint, Heinrich Veroman, Elle Lellep ja Jüri Keskaik. 1990. aastate lõpus algas Eesti ornitofenoloogias mõõnaperiood. Varasem vaatlajate võrgustik lagunes, vaatlused muutusid kaootiliseks ning avaldatud ei ole ka

Esimesed ööbikud saabuvad praegu Kuressaarde ilmselt kümme päeva varem kui 50 aastat tagasi. Nagu näha, lõpeb joonis 2002. aastaga, sest viimasel kümnel aastal on ööbiku saabumise kohta liiga vähe andmeid.

JOONIS: AIVAR LEITO

Leevikeste müsteerium

Enamik linnusõpru on ilmselt tähele pannud, et leevikesed ilmuvad kodu juurde tavaliselt sügistalvel ning kaovad kevadel jälle kuhugi. Suvel näeb aga leevikesi väga harva. Tekib põhjendatud küsimus, kust nad tulevad ja kuhu lähevad. Sageli arvatakse, et leevikesed rändavad lihtsalt Eestist ära. See on ka osaliselt õige, sest paljud meie talvised leevikesed on pärit põhja poolt ja rändavad kevadel sinna tagasi. Suur osa leevikesi läheb aga kevadel metsa pesa punuma. Eestis pesitseb neid 100 000–200 000 paari. Leevikesed pesitsevad enamasti

Leevikese paar. Vasakul on isaslind, paremal emaslind.

FOTO: MATI KURG

kuusikus või segametsas, aga ka suuremates parkides. Kuna leevikesed laulavad vähe ja laul on väga vaikne (seda on ilmselt kuulnud vähesed inimesed!) ja kuna pesitsusajal tegutsevad nad varja-

tult, siis ei olegi neid sel ajal eriti näha. Metsast tulevad nad jälle välja toitu otsima alles külmade tulekul.

Riho Kinks

30 aastat haudelindude punktloendusi

Haudelindude punktloendust on Eestis tehtud alates 1983. aastast. Mullu oli seega juba 30. hooaeg. Punktloendus on osa riiklikust seireprogrammist ja seda koordineerib Eesti Ornitoloogiaühing. Loenduse eesmärk on tavalisemate linnuliikide pesitsusaegse arvukuse pikaajaline jälgimine, mis annab meile teavet elupaikades ja keskkonnas toimuvate üldiste muutuste kohta. Näiteks põllulindude arvukuse oluline vähenemine Euroopas viitab sellele, et põllumajanduspoliitikas on toimunud linnustikule ebasobivad muutused.

Eesti punktloenduste projekt on osa üleeuroopalisest tavalinnustiku seirest, milles osaleb 37 riiki. Eesti kuulub nende kuue hulka, kus projekt on olnud käigus vähemalt 30 aastat. Kogu Euroopa andmete põhjal koostatakse alates 2004. aastast igal aastal Euroopa Nõukogule ülevaade tavaliste metsa- ja põllulindude asurkondade seisundist ja selle pikaajalisest muutumisest. Seda ülevaadet kasutatakse poliitiliste otsuste tegemisel ja looduskaitsetegevuse suunamisel. Euroopas jälgitakse praegu 148 liigi seisundit, Eestis võimaldab punktloenduste projekt jälgida kuni saja linnuliigi arvukuse muutumist. See on üks tähtsamaid linnustiku seireprojekte, mis näitab, millised liigirühmad ja elupaigad vajavad rohkem looduskaitsest tähelepanu.

Punktloenduste tulemuste järgi on 25% Eestis seiratavatest liikidest kahaneva arvukusega, 10% kasvava arvukusega, 40% stabiilsed ja 24% ebaselge arvukustrendiga. Kasvava arvukusega liigid on näiteks kiivitaja, käblik, väike-põõsalind, pasknäär ja rohevint, kahaneva arvukusega aga põldlõoke, mets- ja sookiuur, vainurästas, mets- ja väike-lehelind ning talvike.

Vainurästas on üks kahaneva arvukusega metsaliike. Oletatakse, et kliima soojenemise tõttu nihkub tema levila pidevalt põhja poole ning käesoleva sajandi lõpuks on ta Eestis vaid läbirändaja.

FOTO: REMO SAVISAAR / BLOG.MOMENT.EE

Arvukuse muutuste selgitamiseks arvutatakse igal aastal kõigi liikide kohta nn populatsioonindeks, mis kajastab nende arvukuse suhtelisi muutusi. Mitme liigi indeksi ühendamisel on võimalik leida nn kompleksindeksid (nt metsalinnud, põllulinnud, kaugrändurid jt). Näiteks Eesti paiksete metsalindude arvukus on viimasel kümnendil vähenenud (vt joonist). Ka põllulinnustiku kompleksindeksi väärtus on viimase 15 aasta jooksul langenud. Arvatavasti on kahe nimetatud kompleksindeksi languse peamiseks põhjuseks nagu mujalgi Euroopas intensiivistunud maakasutus nii põllumajandus- kui metsamaal. Metallinnustikule on mõju avaldanud ka külmad ja lumerohked talved.

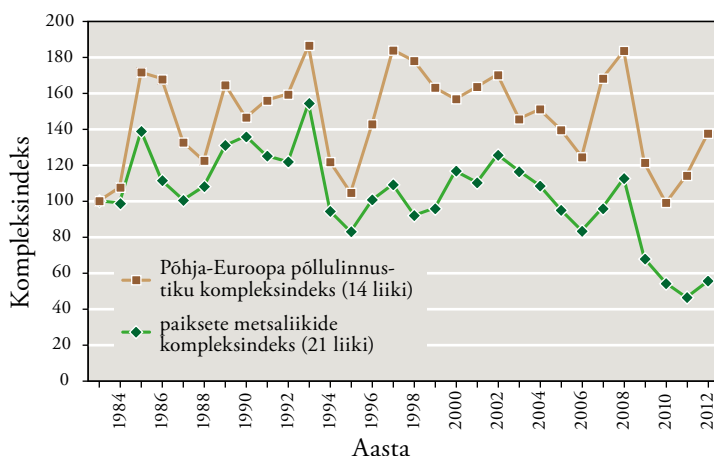
Punktloenduse meetoodika on lihtne ja see on jõukohane paljudele linnuvaatlajatele. Loendus viiakse läbi loendaja valitud püsimsaruudil, millel ta ise valib 20 loenduspunkti (sellest ka nimetus „punktloendus“). Punktide

vahemaa peab olema metsas vähemalt 200 meetrit ja avamaastikul vähemalt 300 meetrit. Soovitav on valida punktid keskmiselt 500-meetriste vahemadega. Sel juhul tuleb ühe raja pikkuseks kümme kilomeetrit. Punktide vahel võib liikuda nii jalgsi, rattaga kui ka autoga. Rada tuleb läbida ühel varahommikul ajavahemikus 25. maist 15. juunini. Igas punktis registreeritakse viie minuti jooksul kõik nähtud ja kuulud linnud.

Kõik territoriaalse käitumise vaatlused (laul, paar, pesa ehitamine jm) lähevad kirja ühe haudepaarina, üksikisendite tavavaatlused 0,5 haudepaarina. Mitmel nn õhulinnul (pääsukesed, piiritaja) ja koloniaalselt pesitsevatel liikidel (kajakad, tiirud, kormoran, künnivares, hallhaigur) registreeritakse ainult esinemine või mitteesinemine. Iga punkti kohta esitab vaatleja ankeedis etteantud valikuvariantide abil ka elupaiga kirjelduse. Varahommikuseks retkeks (alustada tuleb vahetult pärast päikesetõusu) kulub keskmiselt kolm kuni neli tundi.

Eestis on viimastel aastatel linde loendatud 45–50 loendusrajal. Uued osalejad on väga oodatud, sest iga lisanduva rajaga suureneb vaadeldud liikide hulk ja tulemuste usaldusväärsus. Täpsemad juhised ja ankeedi saad EOÜ kodulehelt (Osale) või koordinaatorilt (renno.nellis@gmail.com, 5302 1377).

Renno Nellis, haudelindude punktloenduste koordinaator

Eesti paiksete metsalindude ja põllulinnustiku kompleksindeksi muutumine punktloenduse andmetel.

Luiged ja nende määramine

Kevadel ja sügisel koguneb Eesti madalatele merelahtedele, suurematele järvedele, jõeluhtadele ja märgadele põldudele suur hulk tundrates ja mujal põhja pool pesitsevaid luiki. Rannikuäärsed roostikud, sisemaajärved ja rabalau-gastikud pakuvad oivalisi pesitsuskohti kühnokk- ja laululuigele. Kuna alanud on luigeseire aasta, siis anname siin näpunäiteid luikede määramiseks.

Kindlasti tuntakse hästi kühnokk-luike, keda võib kohata ka meie asulates ja linnades. Raskemini määratavad on nn kollanokalist luiged – laululuik ja väikeluik. Peale nende kohatakse Eestis harva ka mustluike, kelle kodumaa on Austraalia, kuid kes on Euroopas üsna populaarne pargilind.

Kühmnokk-luik on Eestis võrdlemisi uus linnuliik. Mõned paarid pesitsesid siin 20. sajandi alguses, uuesti nähti neid alles 1955. a. Praeguseks on ta levinud juba üle kogu Eesti. Siin pesitseb neid 3000–3500 paari, talvel on Eesti vetes umbes 5000–15 000 lindu.

Kühmnokk-luik on Eesti suurim linnuliik: ta võib kaaluda isegi kuni 16 kg. Oluline määramistunnus on tema musta kühmuga punane nokk, millest ta on ka nime saanud. Isastel on nokakühm suurem kui emastel. Kühmnokk-luige kael on ujudes kõverdunud ja pesitsusajal hoiavad vanalinnud tihti tiibu kohevil, mida teised luigeliigid ei tee. Teistest erinevalt tekitavad nad lennul tiibadega iseloomulikku vihinat, mis vaikselt ilma korral võib kosta paari kilomeetri kaugusele. Linnud ise toovad

Kühmnokk-luige isaslinn (eespool) on nokakühm vägevam. Kõigi luikede pojad on vähemalt järgmise eluaasta kevadeni hallid, kuid määramistunnused on nokal siiski näha.

FOTO: ARNE AIDER

vahel ujudes kuuldavale vaid madalat norinat. Sellest on liik saanud ka oma ingliskeelse liiginime *mute swan* ehk tumm luik.

Keerulisem on eristada laulu- ja väikeluike, eriti vähese kogemusega vaatlejatel. Laululuik on meie linnustiku üks suursugusemaid esindajaid. Esimene laululuige pesa leiti Eestis 1988. a. Praeguseks on meil pesitsevaid laululuiki 70–100 paari ja pesitsuspaikadeks peamiselt väikesed taimestikurikkad järved. Talvel on siin 100–2000 laululuike, kevad- ja sügisrändel võib aga peatuda üle kümne tuhande linnu. Võrreldes väikeluigega on laululuigel kogukam kere, pikem kael ning pikem ja kollasem nokk. Kollane ala moodustab nokal teraviku. Kogenud kõrv eristab laululuike ka hääle järgi, mis on väikeluige omast tunduvalt tugevam ja kõlavam „kluutamine“.

Eestis toimub riikliku seireprogrammi raames pidev hanede, luikede ja sookurgede arvukuse, leviku ja seisundi jälgimine. Iga liigirühma seiratakse kolme aasta tagant, sel aastal on järg jälle luikede käes. Peagi algaval kevadrände hooajal ootab Eesti Ornitoloogiaühing teavet kõigist luigevaatlustest. Kirja tuleb panna nähtud liik, lindude arv, täpne vaatluskoht (kui võimalik, siis koordinaadid), lindude tegevus ning võimaluse korral ka pesakondade suurus. Vaatlusandmed võib sisestada eElurikkuse andmebaasi, saata aadressil Veski 4, 51005 Tartu või e-postiga leho.luigujo@emu.ee. Eelmise seirearuandega saab tutvuda EOÜ kodulehel www.eoy.ee > Osale.

Laululuiged (vasakult teine, neljas ja viies) on väikeluikedest pikema kaelaga ja kehalt kogukamad. Olulisem on aga noka kollase ala suurus ja kuju. Laululuikedel on see suur ja teravatipuline.

FOTO: ARNE AIDER

Väikeluik on Eestis ainult läbirändaja, kuid siin on tema väga olulised peatusalad. Rändel võib meil peatuda kuni 20 000 lindu. Üksikud linnud võivad ka talvituda. Väikeluik on laululuigest väiksem ja meenutab kujult pigem hane kui luike. Tema nokk on lühike ja sellel on kollast värvi vähem, mistõttu eemalt paistab see mustana. Noka kollane osa on eestpoolt „nüri“. Nii laulu- kui väikeluige noka muster on kordumatu ja iga luik on „oma nägu“. Väikeluige häälel on erinevalt laululuige kõlavast pasundamisest pigem klugisev ja haukuv.

Pisut lihtsamaks teeb laulu- ja väikeluige eristamise see, et nad moodustavad rändel sageli segakogumeid ning kõrvuti olles on suuruse vahe hästi märgatav. Kogumites hoiavad laululuiged enamasti ka veidi omaette.

Leho Luigujo

Nurmkana pulmamängud

Koos kevade saabumisega on käes õige aeg heita põgus pilk nurmkana pulmamängudele ja pere loomisele. Nurmkana on üldiselt üsna paaritruu liik. Sobiva kooselu korral loovad samad isendid pere mitmel kevadel. Siiski tuleb ette ka lühiajalist mitmenaisepidamist ehk polügaamiat.

Märtsis nurmkana talvised salgad lagunevad ning peamiselt noored linnud liiguvad sobiva pesapaiga ja paarilise otsingul laiemalt ringi. Oma salgakaaslastega nurmkana ei semmi, nii välditakse paaritumist veresugulastega. Märtsi teisel poolel moodustuvad paarid. Enne õige partneri leidmist proovitakse sageli lühikest aega mitut kaaslast isegi kuni munemiseni.

Nii nagu teistel kanalistel toimuvad ka nurmkana kukkedel territooriumi pärast omavahelised võitlused. Kõigepealt proovitakse, kummal on kõvem lauluhääl. Kui sellest abi ei ole, lähivad käiku jalad ning algab kukepoks. Kahe võrdväärse rivaali korral on kakkused väga ägedad. Juba väljavõideldud territooriumi isased liigikaaslaste eest ei kaitse, kuid tähistavad seda "kiremisega" lagedamates paikades, teepeenardel või mätta otsas. See pole kiremine kodukana kuke moodi, vaid väga kõrgel sagedusel hääletsus "kurr-ik". Lauulu akustiline struktuur on väga tähtis emastele, kes just peamiselt selle järgi paarilist valivadki. Isase tume rinnalaik või muud tunnused nii olulised pole. Lõpliku valiku kinnituseks võivad toimuda ka „kosjad“, kus linnud teevad kummalisi liigutusi. Neist ei ole siiski kuigi palju teada.

Pesapaiga valivad nurmkana talviselt teraviljapõllul või tihedas rohus

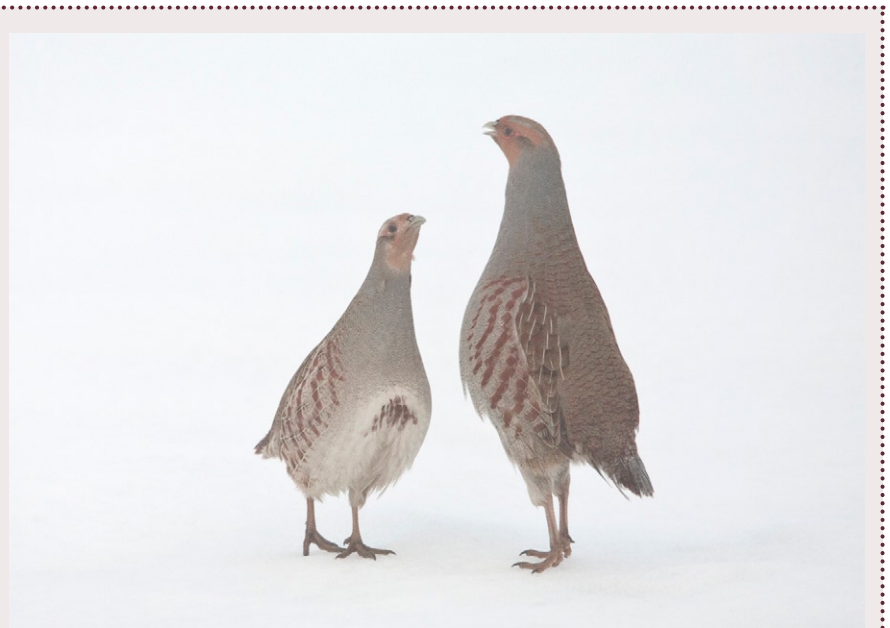

FOTO: INGMAR MUUSIKUS

Kaks aastat tagasi ühel eriti udusel märtsilõpu hommikul sattusin lumistel põllumaadel nurmkana paari kosjade tunnistajaks. Kosimine käis emase algatusel. Ta liikus kaares ümber kavaleri, kes seisis päris liikumatult paigal, olles end pikalt välja sirutanud. Ainult isaslinnu pea pöördus emase liikumisega kaasa, jälgides pingsalt iga tema liigutust. Kui emaslind oli poolringi ära teinud, samus ta otse isaslinnu ette, mispeale isase poos venis veelgi pikemaks ja uhkemaks ning nokk avanes pisut (ei kuulnud, kas sealt ka häält tuli või mitte). Ka emase poos kahe pea jagu pikema isase ees oli väljasirutatud, aga mitte nii uhke, vaid palju „kanalikum“. Kõik see kestis vaid umbes minuti. Kahjuks jäi nägemata, millega kosjaskäik lõppes, sest paar tõusis lendu ja kadus tihedasse uttu.

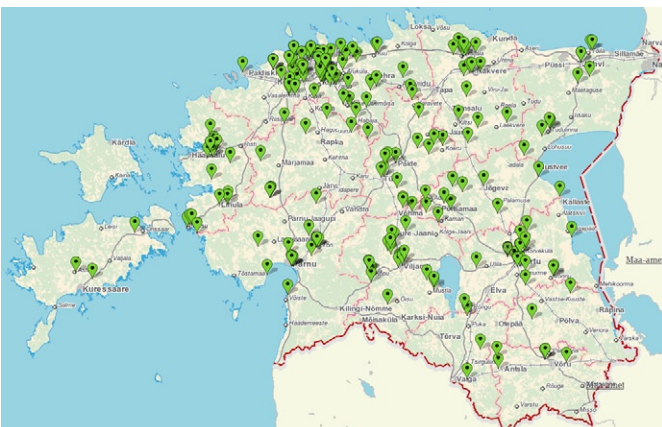
Ingmar Muusikus

mõne varjava puu või põõsa läheduses. Pesa ise on üsna sügavalt maasse kraabitud ja kuiva rohuga vooderdatud lohk. Munemist alustatakse aprilli lõpul või mai algul. Kurnas on enamasti 15–17, erandjuhtudel isegi kuni 24 ühevärvilist hallikas-, rohekas- või pruunikaskollast muna. Munade arvult on nurmkana üks maailmarekordi kandidaate. Kui

esimene kurn häviv, munetakse tavaliselt järelkurn, kuid see on tunduvalt väiksem. 23–25 päeva pärast kooruvad tibud ning pesakond lahkub pesakohast. Nurmkana pesitsemisest ja järglastest tuleb lähemalt juttu järgmises Tiirutajas.

Jaanus Aua, Riho Kinks

Teata nurmkanadest!

Alates 1. jaanuarist saab aasta linnu veebilehel www.eoy.ee/nurmkana teada anda oma nurmkana vaatlustest. Praeguseks on kirja pandud juba 191 vaatlust, millest 151 on käesolevast aastast. Vaadeldud on umbes 1700 nurmkana. Seniste andmete põhjal oli möödunud talve keskmine salga suurus 9 lindu, kusjuures kõigil talvekuudel oli see täpselt sama. Suurim vaadeldud salk koosnes 30 linnust, kolmes kohas nähti veel vähemalt 20-pealist kampa. Talviselt vaatluskaardilt on näha, et nurmkana on üllatavalt vähe kohatud Eesti lõunaosas, mille talumaastikud talle just sobida võiksid. Kevadsuvised vaatlused aitavad selgitada nurmkana pesitusaegset levikut ja pesakondade suurus. Ühtlasi palume täita ka nurmkana vaatlusankeedi, mille leiad samuti veebilehelt. Kui soovid paberankeeti, anna sellest ornitoloogiaühingusse teada (Jaanus Aua, tel 5664 9369).

Pesakastiküsitlus jätkub

Eelmisel aastal alustas ornitoloogiaühing pesakastiküsitlust. Sellega püüame välja selgitada, kes ja millistes pesakastides elavad ning millised nõudmised on eri liikidel pesakastile ja ümbrusele. Eelmisel aastal laekus meile teavet umbes saja pesakasti kohta. Selgus, et enamik on ikka n-ö klassikalised kinnised pesakastid, mis on ise töötlemata laudadest kokku löödud ja koduaeda üles pandud. Teatati vaid mõnest pesapakust ja avatud pesakastist. See näitab, et inimesed ei tunne või ei kasuta avatud pesakastide võimalusi ja seda võiks edaspidi rohkem tutvustada.

Kirjeldataud pesakastides pesitses kokku 11 linnuliiki. Kõige rohkem oli ettearvatult must-kärbsenäppe (26), kuldnokki (15) ja rasvatihaseid (13). Peale nende pesitsesid kastides veel punarind, hall-kärbsenäpp, linavästri,

piiritaja, põldvarblane, puukoristaja ja väänkael ning küünilakas üks sinikaelpart. Vaid neljas kastis pesitseti aasta jooksul kaks korda.

Saime juba pisut teavet ka selle kohta, kui kaugel teineteisest on asustatud pesakastid. Kuldnokal asus teine asustatud pesakast 5–25 m kaugusel (keskmiselt 14 m), rasvatihasel oli vahemaa 13–30 m (23) ja must-kärbsenäpil 12–50 m (25). See näitab, et kõige rohkem ruumi vajab kõige arvukam pesakastilind.

Meile seni laekunud andmeid on siiski liiga vähe, et nende põhjal kaugleulatuvaid järeldusi teha. Seetõttu ootame teavet pesakastide kohta sellelgi aastal. Kirja võib panna ka eelmise suve andmeid. Küsitluse elektroonilise sisestusvormi ja ankeedi väljatrükkiks leiad veebilehelt www.eoy.ee/node/488. Kui soovid ankeeti postiga, anna sellest teada telefonil 742 2195. Sel aastal ootame teavet ka pesakastist leitud teiste,

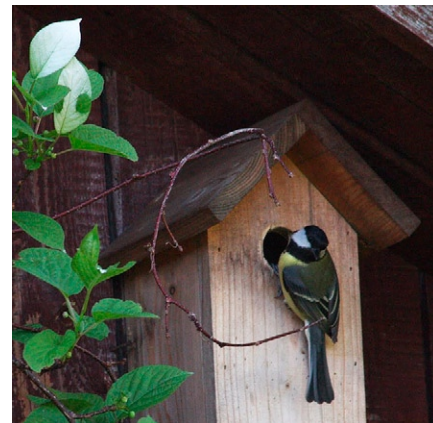

FOTO: MARGOT MEREWI/METSPOT.COM

Rasvatihane on üks tavalisemaid pesakastilinde. Ta võib suve jooksul üles kasvatada ka mitu pesakonda.

nii elusate kui surnud loomade kohta. Pesakastidest on peale tavapäraste hiirte leitud näiteks isegi konn, nastik ja siil!

Täname kõiki, kes on seni pesakastiküsitluses osalenud.

Riho Kinks

Talvise aialinnuvaatluse tulemused

Jaauari viimasel nädalavahetusel toimus Eestis neljandat korda talvine aialinnuvaatlus. Oma vaatlustulemused edastas ornitoloogiaühingule 2501 linnusõpra 1817 vaatluskohast üle Eesti, mis on nende vaatluspäevade rekordid. Selle üheks põhjuseks võib olla uus mugav elektrooniline andmete sisestusvorm.

Vaatlejad panid kirja kokku üle 65 000 linnu 61 liigist, mis on samuti senised parimad tulemused. Ühes vaatluskohas kohati ühe tunni jooksul keskmiselt 36 lindu 7 liigist. Kõige arvukamad aialinnud on Eestis endiselt

rasvatihane, rohevint, varblased ja leevike. Haruldasematest külalistest vaadeldi aias näiteks männileevikest, merikotkast, händkakku ja mitmes kohas ka värbkakku.

Sel aastal küsisime vaatlejatel ka aasta linnu kohta. Nurmkanal on tänavuse talve jooksul oma vaatluskohas näinud ligi 10% vastanutest. Keskmine salga suurus on 8 isendit, suurimastes nähtud seltsingutesse kuulus pea 30

lindu. Üle 50% vastanutest arvas, et nurmkanal arvukus on tugevalt langedanud, ligi 30% hindas langust mõõdukaks, arvukuse tõusu on märganud vaid 4% vaatlejatest.

Talvise aialinnuvaatluse lõplikke tulemusi vaata aadressilt www.eoy.ee/talv. Osalejatele saadetakse pikem kokkuvõtte ka postiga. Aialinnuvaatlust toetas Keskkonnainvesteeringute Keskus.

Arne Tuule

Talvike on lindude toidumajas üsna harv külaline. Fotol on isaslinde.

FOTO: TIIT KÜÜRITS

Kohatud liikide arvukus, kohtamissagedus (% vaatluskohadest) ja keskmine lindude arv vaatluskohas

Liik	Linde kokku	Sagedus	Linde vaatluskohas
Rasvatihane	15386	96%	8,8
Rohevint	9198	49%	10,3
Põldvarblane	9058	44%	11,3
Koduvarblane	4620	31%	8,3
Leevike	3900	44%	4,9
Hallvares	2636	39%	3,7
Sinitihane	2499	61%	2,3
Hakk	1720	14%	6,7
Pasknäär	1640	35%	2,6
Talvike	1551	9%	9,2
Harakas	1498	38%	2,2
Salutihane	1459	28%	2,8
Musträstas	1208	33%	2,0
Puukoristaja	1198	37%	1,8
Põhjatihane	1129	25%	2,5
Kodutuvi	979	11%	5,1
Suur-kirjurähn	856	32%	1,5
Urvalind	762	10%	4,0
Siisike	578	7%	4,6
Metsvint	572	10%	3,2

EOÜ linnulaagrid

Sel aastal korraldab Eesti Ornitoloogiaühing noortele linnuhuvilistele linnulaagri Raplamaal, Ida-Virumaal ja Põlvamaal ning koostöös Tartu Keskkonnahariduse Keskusega ka Tartumaal Palupõhjas.

Kõigis neis õpitakse nii lindude määramist kui linnuvaatlemise juures vajalikke oskusi ja teadmisi, toimuvad väljasõidud, jalgsimatkad, lõkkeõhtu jm. Laagrite üks eesmärke on ka ühe piirkonna linnuhuvilisi omavahel tutta-

vaks teha. Oodatud on 13–18 aastased noored, kel on juba linnuhuvi ja kogemus lindude vaatlemisel. Osalejate valikul eelistatakse kohaliku piirkonna noori, kuid kandideerida võivad huvilised üle Eesti. Laagrite kohad ja ajad leiad EOÜ veebilehelt, kus aprillis avaldatakse ka täpsemad juhised ja programmid. Linnulaagrite korraldamist toetab Keskkonnainvesteeringute Keskus. Lisateave: riho.kinks@eoy.ee, 508 6690.

Palupõhja linnulaager 2012. a.

FOTO: MIRIAM GROSSBERG

Õnnitlused

Urmast Sellis 50

Urmast on pärit Otepää kandist, kus elab praegugi sealsete kuplite vahel ja

FOTO: ARNE ADER

kasvatab lambaid. Varases nooruses huvitasid Urmast pigem võrrid ja muu külaelu ning ta on isegi punkbändis solisti osa proovinud. Ise ta arvab küll, et võeti kampa neandertallase välimuse pärast. Umbes 11–12-aastaselt otsustas ta aga koos sõprade Arne Aderi ja Einar Tammuriga hoopis lindudega tegelda. Kõigist kolmest on hiljem saanud tunnustatud loodusemehed. Tõsisemaks läks asi siis, kui alustati Eesti esimese haudelindude levikuatlase koostamist. Armastus kotkaste ja must-toonekure vastu tekkis Urmasel 1980. aastatel, kui ta aitas metsainstituudis Einaril koguda andmeid kotkaste pesade kohta. Sellest ajast peale tuntakse Urmast kotkamehena, kuid kõige südamelähedasem on talle ikka must-toonekurg.

Urmast on pikka aega aidanud vedada Kotkaklubi tegevust ning juba mitu aastat juhtinud Eesti Ornitoloogiaühingu suuremaid kotkaprojekte. Tema teeneks on ka Eesti maailmakuulsad pesakaamerad. Kõige muu kõrval on ta

jõudnud korraldada sadu loodusõhtuid ja pidada arvukalt ettekandeid. Tema populaarsuse põhjuseks on ilmselt sõbralikkus ja hea huumorimeel.

EOÜ õnnitleb juubeli puhul ja tänab pikaajalise toetuse eest:

Arne Arro	85
Heini Kuusekänd	65
Hillar Lipp	65
Peep Lassmann	65
Camilla Meister	65
Eha Sakk	65
Indrek Kalamees	50
Pille Tammur	50
Randar Türkkel	50

Postkastist

Veebruaris levis linnuhuviliste seas Soomes tehtud šokeeriv video lindude söödaplatsilt, kus rasvatihane tungis kallale seal rahulikult toimetanud urvalinnule, tappis ta ning asus samas teda ka sööma. Kuulus Saksa zooloog Alfred Brehm olevat juba 19. sajandil kirjutanud oma raamatus „Loomade elu“, et rasvatihane on väga kuri lind, hüppab teistele lindudele selga ja nokib neil ajud välja.

Vaata videot siit: www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-1288538750341.html?ref=huuto-tf-promo4.

FOTO: KAARER LASSI KUJALA VIDEOST.

Nuputa

Eelmise Tiirutaja nuputamispildil oli puukoristaja (Sitta europaea). See liik on arvukas nii suvel kui talvel. Eestis arvatakse neid pesitsevat 60 000–100 000

FOTO: EERO LUUK

paari, väga haruldane on ta vaid saartel. Puukoristaja on väga vilgas lind, kes tegutseb peamiselt puutüvedel ja okstel, otsides koorepragudest putukaid. Sageli näeb teda liikumas pea alaspidi. Talvel on ta tavaline külaline lindude toidulaul. Kevadel kuuleb puukoristaja valju vilet ja kludistamist, mille järgi ta on saanud rahvapärase nime „puuklutt“. Õige vastuse eest saab auhinna Ahto Pent. Siinsele pildiküsimusele ootame vastust 20. maiks aadressil riho.kinks@eoy.ee. Õigesti vastanute vahel loositakse välja raamat „Linnuelu aabits. Suvised aialinnud“.

Osale

■ EOÜ mälumängusarja järgmised jõukatsumised toimuvad 14. märtsil ja 4. aprillil kell 18 Tartu Keskkonnahariduse Keskuse saalis (Kompanii 10). Kevadhooaja lõpetamine toimub mai-kuu alguses ilmselt juba õues. Osaleda võib nii ükski kui võistkonnaga. Lisateave: urmasbl@gmail.com.

FOTO: TARVO NIITLA

■ 23. märtsil kell 14–16 toimub Tartus Jaan Poska gümnaasiumis (Vanemuise 35) EOÜ avatud ettekandepäev.

– Elurikkuse vaatluste infosüsteemi põhimõtted, probleemid ja tulevik (Urmas Kõljalg)

– Kihnu tuuleparkide linnustiku eel-uuring: visuaal- ja radarseire esmased tulemused (Mati Kose)

– Merelindude aastaring Liivi lahel (Andres Kuresoo, Ainars Aunins, Leho Luigujõe)

Oodatud on kõik huvilised. Osalemine tasuta. Lisateave: 742 2195.

■ 30.–31. märtsil on traditsioonilised lihavõtte linnuvaatluspäevad, mille raames toimub 31. märtsil ka linnade linnuvaatlus. Lihavõtte linnuvaatluspäevadega pöörataksegi sel aastal tähelepanu just linnakeskkonna linnurikkusele ning muidugi alanud rändlindude saabumisele. Laupäeval on kõigil huvilistel võimalik mitmes Eesti paigas osa võtta juhendajaga linnuretkest. Pühapäeval toimub aga kerge võistlusmõmendiga linnade linnuvaatlus. Ka sellest on oodatud osa võtma kõik linnusõbrad, sest tähtis on ikka osavõtt ja mõnusalt veedetud päev. Kaasalöömiseks

tuleb leida vähemalt üks vaatluskaaslane, valida endale sobiv Eesti linn ning püüda etteantud aja jooksul selle piirest üles leida võimalikult palju linnuliike. Linnalinnuvaatluse käigus koostatakse põnevust pakkuv linnade pingerida ning selgitatakse välja varakevade kõige liigirikkam Eesti linn.

Ehkki soovime lihavõtte linnuvaatluspäevadega tänavu tähelepanu juhtida just linnade elurikkusele, ootame vaatlusandmeid mõlemal päeval ikka kõikjal Eestist nagu varasematelgi aastatel. Selleks võib neil päevil linde vaadata koduaknast või minna väiksemale või pikemale linnuretkele. Pane kirja kõik kuulnud ja nähtud linnuliigid ja ligikaudne kohatud lindude arv ning edasta tulemused ornitoloogiaühingusse. Juhised ja vaatlusankeetid leiad EOÜ kodulehelt www.eoy.ee. Kui soovid neid postiga, anna meile teada. Lisateave: riho.kinks@eoy.ee, 508 6690.

Suur-laukhaned.

FOTO: RIINA LILLEMÄE

■ 11.–12. mail on rahvusvahelised rändlindude päevad. Neil päevil toimub Eestis tornide linnuvaatlus, kus juhendajate abiga saab linnuvaatlustornides jälgida linde ning räägitakse lindude rändest. Lähem teave ilmub aprillis. Lisateave: riho.kinks@eoy.ee, 508 6690.

■ 20. mail algab öölaulikute loenduse hooaeg. Vali endale sobiv, umbes 10 km

Rukkirääk.

FOTO: ANDY HAY/RSPB-IMAGES.COM

pikkune marsruut, läbi see kolmel mail ja juunioöl ning pane kirja kõik kuulnud ja nähtud linnud. See loendus aitab jälgida öise eluviisiga linnuliikide käekäiku. Juhised saad EOÜ kodulehelt (Osale) või koordinaatorilt (Jaanus Elts, jaanus.elts@eoy.ee, 742 2195).

■ 25. maist 15. juunini toimub haudelindude punktloendus. Vaata juhiseid lk 3.

■ 29.–30. juunil toimuvad Harjumaal EOÜ avatud suvepäevad. See on suurim linnuhuviliste kokkusaamine Eestis, kuhu on oodatud kõik linnusõbrad. Osalemiseks ei pea olema EOÜ liige. Lähem teave ilmub mais-juunis. Ettepanekud programmi jm kohta on oodatud tel 742 2195.

Kroonika

7. märtsil andis Eesti Post välja aasta linnu postmargi, ümbriku ja maksikaardi ning postkontoritest oli võimalik saada ka esimese päeva eritemplit. Komplekti kujunduse autoriks on taas tuntud margikunstnik Vladimir Taiger. Nurmekana postmark on aasta linnu seerias 13., esimesena sai margile kiivitaja.

Eesti Ornitoloogiaühing
Veski 4, Tartu 51005
Telefon: 742 2195
E-post: eoy@eoy.ee

Tiirutaja toimetaja: Riho Kinks
Telefon: 508 6690
E-post: riho.kinks@eoy.ee
Tiirutaja ilmub neli korda aastas

Lehe väljaandmist on peale märgitud autorite toetanud Keskkonnainvesteeringute Keskus, www.aivarsokk.com, blog.moment.ee, metsaead.blogspot.com ja www.rspb-images.com
Küljendus: Eesti Loodusfoto

Linnuhuvilised soovivad

apriilliks oodatakse videoklippe ja kirjalikke materjale linnakajakate kohta. Parimaid neist kasutatakse loodusfilmi „Kajaka teoreem“ loomisel, mis räägib elusolendi ja tehiskeskonna vahelistest suhetest. Filmi autor on juba tuntuks saanud noor loodusfilmide tegija Joosep Matjus. Lähemalt vaata www.animalcity.eu.

Noored filmihuvilised on loonud veebiportaali, kus saavad kohtuda ning oma mõtteid ja töid avaldada looduse filmimisest huvitatud inimesed. Siia saab igatüki ka oma koduseid katsetusi üles laadida. Veebilehel on parasjagu käimas konkurss, millele 15.